

«Дидактичните игри – стимул за овладяване на основните граматически категории род, число и време

в речта на 5-6 годишните деца»

Обучението по български език е основна задача, която обхваща целия педагогически процес в детската градина. А отношението дете – език е една от фундаменталните връзки на системата общество – личност. Предучилищното детство е период, когато речта се усъвършенства непрекъснато и въпросът за основните граматически категории *род, число и време* в речта на 5-6 годишните деца е важен и актуален.

Грамматиката и нейните форми са една придобита активност, която всеки има в съзнанието си от най- ранна възраст. Овладяването на граматическите структури на родния език от детето в предучилищна възраст е процес с огромно значение не само за речевото, но и за умственото му развитие. Ако тези граматически форми са неразбираеми за детето, то неразбираеми са за него и мислите изказани в изречението.

Според видния психолог Л. С. Виготски грамматиката на детето върви преди логиката. И макар, че в предучилищна възраст детето усвоява граматическата система на езика изцяло на практическа основа, овладяването на сложната българска граматика е съпроводено с редица трудности и грешки. Според Фидана Даскалова усвояването на граматическия строеж на родния език на практическа, интуитивна основа е сложен и неимоверно труден за децата от предучилищна възраст. Тези трудности се обуславят от редица причини:

1. От твърде сложната структура на грамматиката на българския език и особено от морфологията – в нея има много изключения от общите правила.
2. От отношението на възрастните, сами не осъзнавайки граматическите значения, усвоени при естественото възприемане на родния език и употребявайки ги също така интуитивно и неосъзнато, не насочват вниманието на децата към тях.
3. От възрастовите особености на мисленето – то е предимно нагледно – образно, а граматическите категории са висша степен обобщение, абстрахиращи се от конкретните значения.

Според Б. Кръстев, детето от безсловесно същество се превръща в словесно, и дори все още да не е чуло думата граматика, то се е граматизирало. Това, което то има в главата си като езикова организация / структура и система/ е всъщност граматиката на родния му език. Това представлява една вътрешна граматика внесена отвън, която се е получила от постоянно, търпеливо натрупване на нейните елементи и правила. /15,12/ Неусетно възрастните са предавали граматиката на родния език, наследствена и развивана с векове, и своята „лична граматика“ усвоена неосъзнато, стихийно и доразвита по нататък чрез общуването на детето в детската градина.

И все пак граматическите категории и предаването им по „незнаен път“ са трудно усвоявани от децата. Имайки предвид горепосочените три основни причини, именно на тях се дължат граматическите грешки, които се допускат от децата. За да се предотвратят тези грешки е необходимо изследване и опознаване на особеностите в усвояване на граматическия строеж на родния език от децата в предучилищна възраст . /20,87/

Психолингвистиката като една от най- съвременните научни дисциплини постигна в последните години значителни успехи. Това се направи благодарение на обединяването на няколко науки, имащи свои субекти на изследване и съвкупност от речеви или по – вярно от мисловно – речеви актове. Тази научна дисциплина, изследваща процесите на кодиране и декодиране на съобщенията активира мястото на индивида в условията на комуникативния акт.

Интересът към речевата активност на детето расте, защото както подчертава езиковедът Ст. Младенов: „който не познава развитието на детския говор не знае нищо и за езиковата дейност на възрастния” ./19,21/

Според Ф. Даскалова децата след 5 годишна възраст достатъчно владеят езиковите структури и умеят да ги използват в речта си, с удоволствие действат и в напълно въображаема игрова ситуация, без каквито и да са нагледни материали. Но в този етап използването на картини, както и във всеки друг етап на обучението по роден език, включително и за установяване на придобитите речеви умения и навици чрез дидактични игри и упражнения са „най- идеалният тест” . Защото ако детето съумее да опише и коментира картина, която то никога не е виждало и не е говорило за нея, означава, че то владее и използва правилно целия лексикален и граматически материал придобит в досегашния му живот. /9,16/

От голямо значение е детският учител да бъде запознат с предмета на обследване, т. е. речника на детето. И тази речева дейност като цяло, закономерностите на нейното комплексно моделиране може да се диференцира и изследва обстойно. Именно по този начин учителя изследва граматическите категории род, число и време в устната реч на децата.

Диагностиката на речевото развитие и особено състоянието на основните граматически категории в речта на 5- 6 годишните деца е изключително важен, но същевременно и неимоверно сложен, труден за решаване и анализиране процес както от учителя, така най- вече за децата, подложени на подобни изследвания.

В своите трудове, едни от изследователи на детската реч като Пиаже и Бруно твърдят, че най- лесно от страна на детето се усвоява родния език чрез и в самата игра. Играта мотивира и стимулира при подреждането на речта усвояването на езиковите структури и граматическите категории. Затова и при диагностичното изследване за детския учител най- важна и значима роля имат дидактичните игри, упражнения и тестове. Чрез тях се създават истински, автентични и непринудени ситуации за речево общуване и те облагодетелстват развитието на устната реч . / 16,50/

От друга страна в дидактичната игра детето е свободно, съхранява се неговата активност, самостоятелност, доброволност на участието в единство без да влиза в противоречие със строгата определеност на действията. Като се подчини играта на целите на езиковото обучение, може да се направи пренос, многократно повторение на граматическия материал, без той да става отегчителен за децата. Забавлявайки се децата започват да придобиват необходимите умения и навици. Така играта не е самоцелна, а става действено средство за възприемане на граматическите връзки и зависимости и тяхното осмисляне от страна на децата.

В речевата практика човек говори като употребява едни или други граматични форми не заради тях самите, а за да изрази чрез тях съгласия, несъгласия, съмнения, увереност, удивление, условия, възражения, уточняване на обстоятелствата и т. н . Имайки предвид, че всяка граматическа форма трябва да бъде доведена до равнище на езикови навици, граматическите упражнения и игри най- истинно представят нивото на граматическите категории, като форми най- интересни и достъпни за децата./ 10,169/

В това се крият главните мотиви при използване в диагностичното изследване

предимно на игрови ситуации, игрови упражнения и дидактични игри. Техните задачи в най- висока степен трябва да създават и да съдействат на комуникативните задачи на говорещия в реалната речева практика.

Диагностиката на овладяването на основните граматически категории род, число и време в речта на 5-6 годишните деца би могла да даде на детския учител по – голяма свобода в избора им, на по – адекватни средства за поддържане и засилване правилността на устната реч.

Диагностиката осигурява на децата в предучилищна група по – голяма самостоятелност, самочувствие и безболезен преход в следващия етап на граматическо обучение. Развитието на наблюдателност, по – чувствителна сетивност в уменията и умствените способности на децата води до самостоятелност при мисленето, вниманието и паметта. Всичко това предизвиква речева активност у децата и съдейства за развитие на индивидуалните им търсения.

Мотивацията за избор на темата: ” *Дидактичните игри – стимул за овладяване на основните граматически категории род, число и време в речта на 5-6 годишните деца*” са следните въпроси и педагогически проблеми, които ни вълнуват от дълго време:

1. Граматическите грешки са най- трудни за коригиране, когато са възприети от ранна детска възраст.
2. Граматически правилната реч зависи за качеството на речта въобще.
3. Граматическите грешки влияят по – нататък и върху писмената реч и общата граматическа култура на личността.

Ето защо диагностиката на състоянието на основните граматически категории род, число и време в речта на 5-6 годишните деца би подпомогнала детските учители в избора на адекватни средства за поддържане и засилване на правилността на устната реч.

